

Universitetlərin reyting sistemləri: metodoloji yanaşma və mövcud trendlər

QS 2017 Dünya Universitetlərinin Reytinqində mövcud vəziyyət

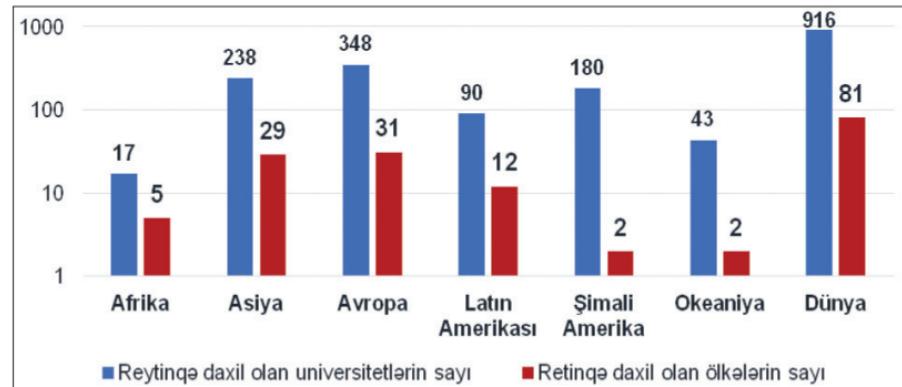
QS Dünya Universitetləri Reytinqində (QS 2017 World University Rankings) 81 ölkənin 916 ali təhsil müəssisəsi yer alıb. Qeyd edək ki, reytinqə daxil olan universitetlər nəzərdən keçirilmiş 3800-dən artıq ali təhsil müəssisəsi arasından seçilib. Reytinqin hazırlanması çərçivəsində QS qlobal sorğularına 74 min nəfərdən artıq akademik heyət və 38 min nəfərə yaxın işəgötürən cəlb olunub, 10.3 milyon elmi tədqiqat işi və 66.3 milyon elmi istinad təhlil edilib.

Reytinqə daxil olan universitetlərin ümumi sayında Avropa (38%), Asiya (26%) və Şimali Amerika (20%) region-

ları üstünlük təşkil edib. Bu üstünlünün əldə edilməsində həmin regionların sozial-iqtisadi inkişaf seviyyəsinin həllədiçi rol oynamasını iddia etmək olar. Belə ki, regionların dünya universitetlərinin reytinqində tutduğu mövqə ilə onların qlobal iqtisadiyyatdakı yeri arasında düz mütənasibliyin olması aydın görünür. Bu baxımdan, 54 ölkəni əhatə edən Afrika regionunun sözügedən reytinqdə cəmi 17 universitetlə (5 ölkədən) təmsil olunması başadışlıdır.

Eyni zamanda, qlobal iqtisadiyyatda 86.3 faiz (65 trln. ABŞ dolları) paya malik olan G20 ölkələri QS 2017 Dünya Universitetləri Reytinqinə daxil olan universitetlərin 81.4 faizinə (746 universitet) ev sahibliyi edir. Analoji yanaşma G7 ölkələrinin timsalında da özünü doğruldur. Belə ki, qlobal iqtisadiyyatın 47.3 faizinin

Diaqram 1. QS 2017 Dünya Universitetləri Reytinqinə daxil olan ölkələrin və universitetlərin sayı

Mənbə: Diaqram QS 2017 World University Rankings (www.topuniversities.com) məlumatları əsasında tərtib edilib.

(35.6 trln. ABŞ dolları) cəmləşdiyi G7 ölkələri QS 2017 Dünya Universitetləri Reytinqində 400 universitetlə təmsil olunur. Başqa sözlə, qeyd olunan reytinqdə-

ki universitetlərin 43.7 faizi dönyanın aparıcı 7 ölkəsinin payına düşür.

Universitetlərin reyting sistemləri: metodoloji yanaşma və mövcud trendlər

«Əvvəli səh.1»

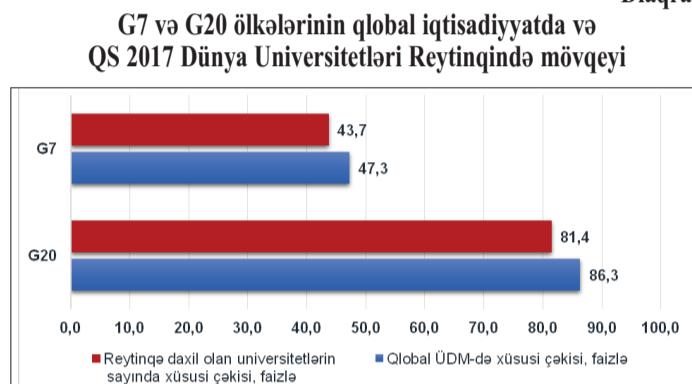
Şahin BAYRAMOV,

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Elm, ali və orta ixtisas təhsili şöbəsinin müdir müvənni, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru

Ölkələrin QS 2017 Dünya Universitetləri Reytingində təmsilciliyi

Bir qədər de konkretlədişsək, QS 2017 Dünya Universitetləri Reytingində 30 və daha çox universitetlər təmsil olunan ölkələrin siyahısına ABŞ (154), Birleşmiş Krallıq (71), Almaniya (43), Fransa (39), Yaponiya (39), Avstraliya (35), Çin (33) və Cənubi Koreya (30) daxildirlər. Eyni zamanda, dünyanyanın 14 ölkəsi - İtalya (28), Kanada (26), Braziliya (22), Rusiya (22), İspaniya (21), Argentina (16), Tayvan (15), Meksika (14), Hindistan (14), Niderland (13), Çili (11), Türkiyə (11), Kolumbiya (10) və Finlandiya (10) sözügedən reytingində 10-28 universitetlə istifadə edir. 21 ölkənin (o cümlədən, Azərbaycanın) ali təhsil sistemi reytingində 3-9 universitetlə təmsil olunur ki, bu da siyahıya daxil olan ölkələrin 25%-i deməkdir. Avropa, Asiya və Latin Amerikasından olan 8 ölkənin (Estoniya, Sloveniya, Böhrəyn, İordaniya, İraq, Belarus, Uruqvay, Ekvador) hər birindən yalnız 2 ali təhsil müəssisəsi reytingində yer alıb. Ümumilikdə, 16 ölkə (Xorvatiya, Slovakiya, Bolqaristan, Latviya, Serbiya, Kuba, Puerto-Riko, Küveyt, Sri-Lanka, Banqladeş, Oman, Qətar, Kenya, Qana, Uqanda və Makao) reytinginə cəmisi bir universitetlə daxil olmayı bacarıb.

Diaqram 2.

Mənbə: Diaqram QS 2017 World University Rankings (www.topuniversities.com) və IMF World Economic Outlook Database 2017 (www.imf.org) məlumatları əsasında tərtib edilib.

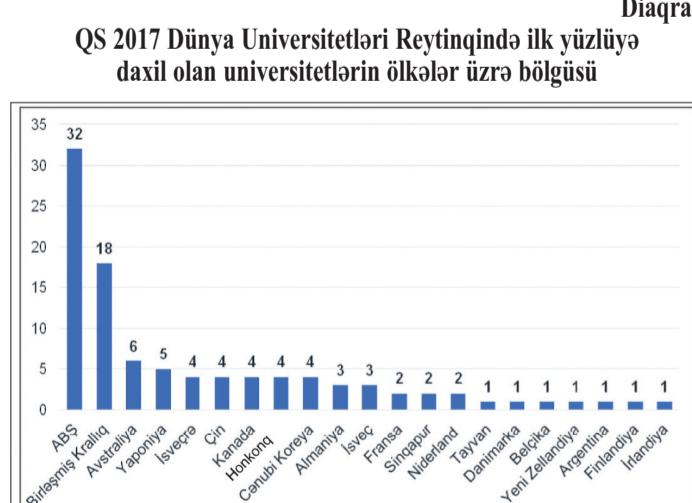
QS 2017 Dünya Universitetləri Reytingində beş il davamlı olaraq Massaçusets Texnologiya Institutu (MIT) ilk yeri tutur, Stanford Universiteti və Harvard Universiteti müvafiq olaraq 2-ci və 3-cü yerdə qərarlaşmışdır. 2005-ci ildən sonra ilk dəfə olaraq, reytingində ilk üç sırada ABŞ universitetləri yer alıb. Qəribi Avropanın, xüsusilə Birləşmiş Krallıq və Almaniyanın ali təhsil müəssisələrinin reytingindəki mövqelərində əvvəlki illərlə müqayisədə geriləmə müşahidə olunur. Rusiya və Cənubi Koreyanın reytingində istirakı əhəmiyyəti dərəcədə artıb. Bu uğurun əldə olunmasında Rusiya Federasiyası Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən milli universitetlərin rəqabətqabiliyyətinin yüksəldilməsi və dünya universitetlərinin reyting siyahılarda mövqelərinin yaxşılaşdırılması möqsədilə reallaşdırılan “5-100 Layihəsi” müstəsnə rol oynayıb. Layihə 2020-ci ildə en azı beş Rusiya universitetinin QS Dünya Universitetləri Reytingində ilk yüzüyü daxil olmasına hədəfleyir. Eyni zamanda, Cənubi Koreyanın ilk 500-lüdü döşən universitetlərinin sayı əvvəlki ilə müqayisədə 13-dən 16-ya yüksəlib. Reytingində 12-ci yeri tutan Sinqapur Milli Universiteti Asiyadan aparıcı ali təhsil müəssisəsidir. Çinin Sinqapur Universiteti reytingində öz tarixindən ən yüksək mövqeyə (24-ci yer) malik olub. Top-200 siyahısına daxiliyə bacaran Avstraliya və Kanada universitetlərinin sayı artıb. İl əsaslı olaraq, Latin Amerikası təmsilcisi (Buenos-Aires Universiteti, Argentina) ilk yüzüyü düşməyi bacarıb.

İlk yüzükdə təmsil olunan ölkələr

Reytingində ilk onluğa cəmisi üç ölkənin (ABŞ-5, Birləşmiş Krallıq-4, İsviçre-1) universitetləri daxil ola bilib. Müvafiq olaraq, ilk iyiimi universitet dörd ölkəni (ABŞ-11, Birləşmiş Krallıq-5, Sinqapur-2, İsviçre-1) və ilk otuz universitet səkkiz ölkəni (ABŞ-15, Birləşmiş Krallıq-7, Sinqapur-2, İsviçre-2, Avstraliya-1, Çin-1, Kanada-1, Honkonq-1) təmsil edib. Dünnyanın ən yaxşı əlli universiteti siyahısında yalnız 11 ölkənin (ABŞ-19, Birləşmiş Krallıq-9, Avstraliya-4, Çin-3, Honkonq-3, Kanada-3, Yaponiya-2, Cənubi Koreya-2, İsviçre-2, Sinqapur-2, Fransa-1) adına rast gəlmək olur. Dünnyanın yalnız iyiimi bir ölkəsinin təmsil olunduğu ilk yüzükdə yənə də ABŞ (32) və Birləşmiş Krallıq (18) universitetləri üstünlük təşkil edir (Diaqram 3).

QS 2017 Dünya Universitetləri Reytingində Azərbaycan 3 ali təhsil müəssisəsi (Bakı Dövlət Universiteti, Bakı Mühəndislik Universiteti, Xəzər Universiteti) ilə təmsil olunub. Müvafiq meyarlar üzrə qiymətləndirilmən yekunlarına əsasən hazırlanın ümumi sıralamada Xəzər Universiteti 701-750-ci, Bakı Dövlət Universiteti və Bakı Mühəndislik Universiteti isə 801-1000-ci mövqelərdə yer almışdır. Hər üç universitetimiz QS Dünya Universitetləri Reytingindən 2015 və 2016-ci illər üzrə hesabatına da düşməyi bacarıb. Ölkəmiz dənə yaxşı nəticəni Bakı Mühəndislik Universiteti ilə 2015-ci ildə (651-700-cü mövqə), Xəzər Universiteti ilə isə 2016-ci ildə (651-700-cü mövqə) əldə edib.

Diaqram 3.

Mənbə: Diaqram QS 2017 World University Rankings (www.topuniversities.com) məlumatları əsasında tərtib edilib.

Reytinglər və ingilis dili

Təhlil göstərir ki, ilk yüzükdə yer alan universitetlər arasında ilk növbədə ingilis dilinin birinci dil olduğu ölkələrin ali təhsil müəssisələri üstünlük təşkil edir. Belə ki, bu sıradan olan cəmisi beş ölkədən (ABŞ, Birləşmiş Krallıq,

II Hissə

Reyting universitetlərimizin beynəlmiləlləşmə strategiyasının mühüm komponentinə çevrilməlidir

Avstraliya, Kanada, Yeni Zellandiya) ümumilikdə 61 universitet QS 2017 Dünya Universitetləri Reytingində ilk yüzüyü düşməyi bacarıb. Ümumilikdə, həmin reytingində yer alan 916 universitetdən 294-tə və ya 32%-i adıçəkilen beş ölkənin payına düşür. Bu, ilk növbədə, ali təhsilin beynəlmiləlləşməsinə dorinləşməsi, ingilis dilinin həm global ali təhsil bazarı, həm də global əmək bazarının aparıcı ünsiyəti vasitəsi kimi çıxış etməsi, akademik dörslik və elmi möqalərin əsasən ingilis dilində olması ilə əlaqədardır. Eyni zamanda, QS Dünya Universitetləri Reytingi üçün istifadə olunan metodologiya da tədrisin əsasən ingilis dilində aparıldığı universitetlər üçün daha müasibdir. Bunun nəticəsidir ki, ilk yüzükdə Yaponiya (5), Çin (4), Almaniya (3) və Fransa universitetlərinin sayı adıçəkilen ölkələrdə ali təhsil sisteminin inkişaf seviyyəsi və bütövlükde iqtisadi inkişaf parametrlərinə adekvat deyil. Maraqlıdır ki, Fransa, Yaponiya, Almaniya, İsvəç və Finlandiyannın ən yaxşı nəticə göstəren universitetləri reytingində müvafiq olaraq 33-cü (ENS), 34-cü (Tokio Universiteti), 60-ci (Münhen Texniki Universiteti), 73-cü (Lund Universiteti) və 91-ci (Helsinki Universiteti) yerdə qərarlaşıblar.

QS inkişafda olan Avropa və Mərkəzi Asiya Reytingi

QS dünya universitetlərinin global reytingini ilə bərabər bir sıra regional (Asiya, Latin Amerikası, Ərəb regionu, EECA - inkişafda olan Avropa və Mərkəzi Asiya, BRICS - Braziliya, Rusiya, Hindistan, Çin, Cənubi Afrika) reytinglər də tərtib edir. EECA reytingi inkişafda olan Avropa və Mərkəzi Asiya regionu üzrə 200 ən yaxşı universitetin siyahısını təqdim edir. İlk əsər 2014-cü ilde tərtib olunmuş EECA reytinginin hazırlanmasında global reytingindən fərqli metodologiyadan istifadə olunur, fərqli meyarlar və fərqli xüsusi çəkilər tətbiq edilir. Burada universitetlərin tədqiqat fealiyyəti komponenti Scopus bazasından əldə olunan məlumatlara əsaslanır. Sözügedən regionun üstünlükleri nə qabartmaq möqsədilə “müəllim/tələbə nisbəti” və “PhD dərəcəsi olan əməkdaşlar” meyarları fərqli xüsusi çəkili ilə nəzərdə tutulur.

Cədvəl 1.

QS EECA reytingini meyarları

Meyarlar	Xüsusi çəkisi, faizlə
Akademik reputasiya (Qlobal Sorğu üzrə)	30
İşgötürən reputasiyası (Qlobal Sorğu üzrə)	20
Müəllim/Tələbə nisbəti	15
Hər müəllimə düşən elmi möqalələr	10
Veb İmpakt (Webometrics üzrə)	10
Hər möqaləyə düşən istinadlar	5
PhD dərəcəsi olan əməkdaşların xüsusi çəkisi	5
Əcnəbi tələbələrin xüsusi çəkisi	2,5
Əcnəbi müəllimlərin xüsusi çəkisi	2,5

Mənbə: QS EECA Ranking Methodology (www.topuniversities.com)

Azərbaycanın da daxil olduğu regionu əhatə edən QS EECA reytingini getdənən daha çox populyarlıq qazanmağa başlayır. Sevindirici haldır ki, Azərbaycan EECA 2015 reytingində 4 universitetlə (Xəzər Universiteti, Bakı Mühəndislik Universiteti, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dillər Universiteti) təmsil olundurdu, EECA 2016 reytingində bu göstərici 6-ya (UNEC və “ADA” Universiteti eləvə olunmaqla) yüksəlib. Reytingin nəticələrinə əsasən UNEC-in sözügedən regionun 4-cü ən yaxşı iqtisadprofili universitet seçilməsi xüsusi vurgulanmalıdır. Təhlil olunan hər ikidən ölkəmizin 3 universiteti EECA regionunun 100 ən yaxşı universiteti sırasına daxil olmayı bacarıb.

Cədvəl 2.

QS EECA reytingində Azərbaycan universitetlərinin mövqeyi

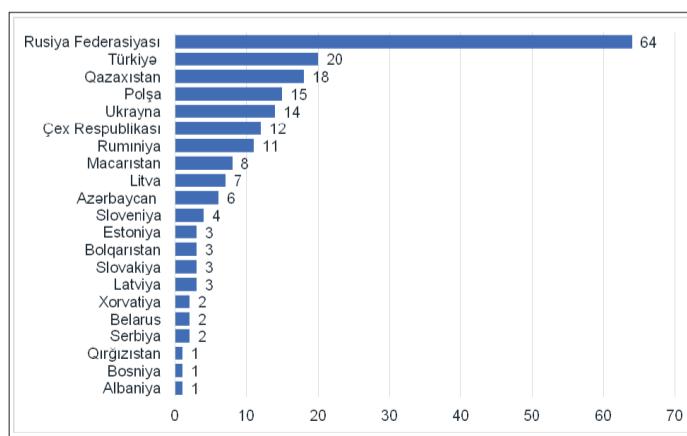
Universitetin adı	Reytingində tutduğu yeri	
	2015	2016
Xəzər Universiteti	67	68
Bakı Mühəndislik Universiteti	78	89
Bakı Dövlət Universiteti	83	88
Azərbaycan Dillər Universiteti	101-110	121-130
UNEC	-	151-200
ADA Universiteti	-	151-200

Mənbə: Cədvəl QS EECA Ranking 2015, 2016 (www.topuniversities.com) məlumatları əsasında tərtib edilib.

Bütövlükde, 21 ölkənin 200 universitetinin yer aldığı EECA 2016 reytingində Rusiya, Türkiyə, Qazaxstan, Polşa, Ukrayna, Çex Respublikası və Rumuniya universitetlərinin üstünlük təşkil edir. Azərbaycan bu reytingində təmsil olunan universitetlərin sayına görə Sloveniya, Slovakiya, Estonia, Latviya, Bolqaristan, Xorvatiya və digər ölkələri qabaqlayır. Ölkəmiz bu göstəriciyə görə reytingində yer alan 21 ölkə arasında 10-cu, keçmiş SSRİ respublikaları arasında isə 5-ci yeri tutub.

Diaqram 4.

QS EECA 2016 reytingində universitetlərin ölkələr üzrə bölgüsü

Mənbə: QS EECA Ranking 2016 (www.topuniversities.com)

Siyahıda yer alan universitetlərimiz ümumilikdə “akademik reputasiya”, “müəllim/tələbə nisbəti”, “PhD dərəcəsi olan əməkdaşların xüsusi çəkisi” meyarlarına görə yaxşı, “işgötürən reputasiyası”, “vəb impakt” meyarlarına görə orta, “hər müəllimə düşən elmi möqalələrin sayı”, “hər möqaləyə düşən istinadların sayı”, “əcnəbi müəllimlərin xüsusi çəkisi”, “əcnəbi tələbələ